

АННОТАЦИЯ

ЖАНАТ Мырзабек

ХАЛЫҚТЫҢ ТҰРМЫС ДЕҢГЕЙІ: АНЫҚТАУ ӘДІСТЕМЕСІ ЖӘНЕ КӨТЕРУ ЖОЛДАРЫ

ЗЕРТТЕУ ТАҚЫРЫБЫНЫҢ ӨЗЕКТІЛІГІ. Халықтың тұрмыс деңгейі – белгілі бір уақыт кезеңіндегі елдің (аймақтың) азаматының (тұрғынының) биологиялық, әлеуметтік және рухани-адамгершілік тіршілік иесі ретіндегі биологиялық жаратылысын, әлеуметтік мақсатын және тұлғалық ұмтылысын мүмкіндігінше толықтай жүзеге асыруларына қажетті тамаққа, киімге, баспанаға, көлікке, білімге, денсаулық сақтауға, мәдениетке, өнерге, демалысқа, қауіпсіздікке, еркіндікке және т.б. игіліктер (қызметтер мен тауарлар) мен бейигіліктерге қажеттіліктері секілді физиологиялық, материалдық, рухани және әлеуметтік қажеттіліктерінің қанағаттандырылуын және аталмыш қажеттіліктерді қанағаттандыруға елдегі (аймақтағы) табиғи, экономикалық, экологиялық, әлеуметтік, саяси, демографиялық, қауіпсіздік және т.б. мүмкіндіктерді ескеріп, тұрмыстық ахуалды сан қырынан бейнелеуші нақты және ресми статистикалық көрсеткіштердің негізінде есептеліп, интегральдық көрсеткішке қорытылып анықталатын, халықтың тұрмысы ахуалының объективті, орташа, қорытынды бағасы.

Елдің тұрмыс деңгейі неғұрлым жоғары болуы үшін әлеуметтік бағытталған мемлекеттік пәрменді саясат қажет. Мұндай саясаттың тұжырымдары айқын, саяси құралдары – ықпал ету тетіктері жүйелі жұмыс істей алатын дәрежеде болуы тиіс.

Халықтың тұрмысының деңгейін көтеруге бағытталған мемлекеттік әлеуметтік саясаттың негізгі тұжырымдарын айқындап, оны жүзеге асырудың бірыңғай тетіктерін жетілдіру үшін ең алдымен елдің әлеуметтік өмірі және оның даму серпіндері ғылыми негізде жан-жақты объективті бағаланып, талдануы шарт. Мұндай сараптаулар мен талдаулардың қорытындылары негізінде елдің әлеуметтік саласындағы жетістіктері мен олқылықтары анықталып, әрі қарай саланың дамуы беталыстары жақын, алыс болашақтарға болжанып, осы болжамдардың негізінде жоспарлануы тиіс. Тек мұндай болжамдар мен жоспарлар негізінде ғана ұтқыр мемлекеттік әлеуметтік саясатты әзірлеп, оны ұтымды жүргізуге жол ашылады.

Елдің әлеуметтік өмірін және оның дамуы серпіндерін жан-жақты объективті бағалау және талдау үшін бірінші кезекте халықтың өмірінің

барлық қырларын қамтыған, ахуалын нақты сипаттайтын көрсеткіштер кешені қалыптастырылу қажет. Әрі қарай, мұндай көрсеткіштер кешен ішінде сипаттық белгілеріне қарай топтастырылып, қорытылып, алынған мәліметтер негізінде сараптау, талдау, салыстыру жұмыстары жүргізілуі тиіс. Тек сонда ғана елдің әлеуметтік жай-күйін жан-жақты, объективті, толық бағалау мүмкін болады.

ЗЕРТТЕУДІҢ МАҚСАТТАРЫ: елдің тұрмыс деңгейін анықтаудағы әлемдік тәжірибелерді ескере отырып, халықтың тұрмысы ахуалдарын жан-жақты сипаттайтын, мүмкіндігінше көп, алуан түрлі көрсеткіштерді өзіне қамтыған тұрмыс деңгейін анықтау әдістемесін әзірлеу, халықтың тұрмысы деңгейін бағалауды жетілдіру және Қазақстан халқының тұрмыс деңгейін көтеру жолдарын айқындау.

ЗЕРТТЕУДІҢ МІНДЕТТЕРІ. Аталмыш мақсаттарға қол жеткізу келесі міндеттердің орындалуын қарастырады:

- Халықтың тұрмыс деңгейі түсінігінің мәні ашу, маңызын айқындау;
- Тұрмыс деңгейі көрсеткіштерін айқындау, жүйелендіру және оларды сипаттық белгілері бойынша жүйе ішінде топтастыру;
- Халықтың тұрмысы ахуалын бағалау мен деңгейін анықтаудың әлемдік теоретикалық-практикалық тәжірибелерін зерделеу;
- Қазіргі заманның талаптарына, сұраныстарына жауап бере алатындай халықтың тұрмыс деңгейін анықтау әдістемесін әзірлеу;
- Қазақстан Республикасы мен Ресей Федерациясының 2011 жылғы тұрмыс деңгейлерінің талдауларын жүргізу арқылы авторлық әдістемені халықаралық деңгейдегі зерттеулерде апробациялау;
- ҚР-ның 2003–2011 жылдардағы тұрмыс деңгейлерінің талдауларын жүргізу арқылы авторлық әдістемені мемлекеттік деңгейдегі зерттеулерде апробациялау;
- Қазақстанның аймақтарының 2011 жылғы тұрмыс деңгейлерінің талдауларын жүргізу арқылы авторлық әдістемені мемлекет ішілік деңгейдегі зерттеулерде апробациялау;
- Қазақстандағы және әлем елдеріндегі халықтың тұрмысын бағалауды жетілдіру жолдары ұсыну;
- Қазақстан халқының тұрмыс деңгейін көтеру жолдарын ұсыну.

ЗЕРТТЕУ ОБЪЕКТЛЕРІ: халықтың тұрмыс деңгейін анықтау әдістері және көтеру жолдары.

ЗЕРТТЕУ ПӘНІ: халықтың тұрмыс деңгейін анықтауда қолданылатын тұрмысты сипаттаушы көрсеткіштер жүйесі және оларды сипаттық белгілері бойынша қорыту әдістемелері.

ЗЕРТТЕУДІҢ ҒЫЛЫМИ ЖАҢАЛЫҚТАРЫ МЕН ТЕОРИЯЛЫҚ МӘНІ

- Диссертацияда халықтың тұрмыс деңгейі категориясы жан-жақты сараланып, оған нақтылы анықтама берілді;

- Автормен тұрмыс деңгейінің көрсеткіштері жүйесі ұсынылған. Аталмыш көрсеткіштер жүйесі халықтың тұрмысын жан-жақты сипаттайтын көрсеткіштерді сипаттық белгілері бойынша тұрмыстың нақтылы бір құрылымдық элементтеріне топтауға мүмкіндік береді;

- Диссертацияда тұрмыс деңгейінің көрсеткіштері арқылы негізгі көрсеткіштерді анықтау тәсілдері ұсынылған. Сонымен қатар, негізгі көрсеткіштерді олардың халықтың тұрмыс деңгейіне ықпалының сипаттарына байланысты оң және теріс ықпалды негізгі көрсеткіштерге ажырату және оларды есептеу амалдары автормен ұсынылған;

- Диссертацияда тұрмыс деңгейінің негізгі көрсеткіштерінен қорытынды бағалаушы көрсеткіштерді қорытып алу (есептеу) тәсілдері ұсынылған;

- Диссертацияда қорытынды бағалаушы көрсеткіштердің негізінде тұрмыс деңгейінің 110 түрлі құраушы индекстерін есептеу тәсілдері автормен ұсынылған. Мұндай құраушы индекстер халықтың тұрмысының нақтылы бір қырын бағалауға мүмкіндік береді;

- Диссертацияда құраушы индекстердің негізінде анықталатын, тұрмыс деңгейінің құрылымдық топтары бойынша 14 туындама индекстерді анықтау (есептеу) тәсілдері автормен ұсынылған;

- Диссертацияда туындама индекстердің негізінде анықталатын, тұрмыс деңгейін қорытынды бағалаушы – халықтың тұрмыс деңгейі индексін анықтау тәсілі автормен ұсынылған;

- Авторлық әдістемеді тұрмыс деңгейі индексінің мәндері бойынша халықтың тұрмыс деңгейі ауқатты деңгей, қалыпты деңгей, кедейлік деңгей және жоқшылық деңгей секілді 4 деңгейге сатылау автормен ұсынылған;

- Әдістемеді Парламенттегі саяси партиялар салмағы көрсеткішін есептеу амалдары автормен ұсынылған;

- Әдістемеді елдегі негізгі биліктің ұзақтығы көрсеткішін есептеу амалдары автормен ұсынылған;

- Жалпы алғанда халықтың тұрмысы деңгейін анықтауда қолданылатын көрсеткіштер мен индекстерді анықтаудың 20 жаңа математикалық формулалары автормен ұсынылған;
- Жалпы алғанда халықтың тұрмысы деңгейін анықтау әдістемесінде 15-ке жуық жаңа атаулар мен терминдер автормен ұсынылған.

ДИССЕРТАЦИЯЛЫҚ ЖҰМЫСТЫҢ ТЕОРЕТИКАЛЫҚ ЖӘНЕ ТӘЖІРИБЕЛІК МАҢЫЗДЫЛЫҒЫ

- «Халықтың тұрмыс деңгейі» түсінігіне берілген нақты анықтама, аталмыш категорияны толық ажыратып түсінуге мүмкіндік береді;
- Авторлық «Халықтың тұрмыс деңгейінің көрсеткіштері жүйесі» көрсеткіштерді сатылап анықтауға және факторлық топтарға топтауға мүмкіндік береді;
- Авторлық «Халықтың тұрмыс деңгейін анықтау әдістемесі» халықтың тұрмысының мейілінше көп саласын қамтыған және тұрмыс деңгейін тек нақты, ресми, статистикалық көрсеткіштер негізінде объективті бағалауға мүмкіндік береді;
- Авторлық әдістеме халықтың тұрмыс деңгейі индексінің көмегімен халықтың тұрмысының қорытынды деңгейін және тұрмыс деңгейінің туындама немесе құраушы индекстерінің көмегімен халықтың тұрмысының жекелеген өрістеріндегі деңгейлерді бағалауға мүмкіндік береді;
- Авторлық әдістеме әлемдік деңгейде – әлем елдеріндегі тұрмыс деңгейлерін, халықаралық деңгейлерде – түрлі елдердегі тұрмыс деңгейлерін, мемлекеттік деңгейде – ел халқының тұрмысы деңгейлерін, мемлекеттік ішілік деңгейде – аймақтардағы тұрмыс деңгейлерін анықтауға мүмкіндік береді;
- Авторлық әдістеме халықтың тұрмыс деңгейлерін аумақтық және уақыттық кеңістіктерде салыстыруға мүмкіндік береді;
- Диссертацияда ұсынылған авторлық жаңалықтар («Халықтың тұрмыс деңгейінің көрсеткіштері жүйесі», «Халықтың тұрмыс деңгейін анықтау әдістемесі») елдің, аймақтың статистикалық қызметтерімен халықтың тұрмыс деңгейлерін анықтау және оларды аймақтық, елдік, елдер аралық, халықаралық, әлемдік салыстыру жұмыстарында қолдануға толық жарамды және қазіргі мұндай қызметтердегі олқылықтардың орынын толтырады;
- Диссертацияда ұсынылған теоретикалық, тәжірибелік, ұсыныс материалдарды ЖОО-дарында «Мемлекеттік және жергілікті мемлекеттік басқару», «Социология», «Экономика» секілді мамандықтардың бакалавриат, магистрант, докторанттарының оқу үрдісінде қолдану болады.

АННОТАЦИЯ

ЖАНАТ Мырзабек

УРОВЕНЬ ЖИЗНИ НАСЕЛЕНИЯ: МЕТОДОЛОГИЯ ОПРЕДЕЛЕНИЯ И ПУТИ ПОВЫШЕНИЯ

АКТУАЛЬНОСТЬ ТЕМЫ ИССЛЕДОВАНИЯ. Уровень жизни населения – объективная, средняя, обобщающая оценка состояния жизни населения в определенный период времени, которая рассчитывается на основе интегральных показателей, являющихся результатом синтеза комплекса официальных, статистических показателей характеризующих состояние жизни населения с разных сторон, с учетом степени удовлетворенности такими физиологическими, материальными, духовными и социальными потребностями, как потребность в еде, одежде, жилье, транспорте, образовании, здравоохранении, культуре, искусстве, отдыхе, безопасности, свободе и т.д., и степень природных, экономических, экологических, социальных, политических, демографических, безопасности и других возможностей для удовлетворения данных потребностей, необходимых для как можно более полноценной реализации биологического происхождения, социальной цели и личностных стремлений гражданина страны.

Для повышения уровня жизни населения, необходима социально направленная, сильная государственная политика. Формулировка такой политики должна быть ясной, а политические инструменты – механизмы влияния – быть в готовности для системной работы.

Для определения формулировки государственной социальной политики, направленной на повышение уровня населения и совершенствования системных механизмов ее реализации, в первую очередь, нужно, чтобы социальная жизнь населения и темпы ее развития были разносторонне объективно оценены и проанализированы на научной основе. На основе заключений таких экспертиз и анализов, должны быть определены достижения и недостатки в социальной сфере страны, спрогнозированы краткосрочные и долгосрочные направления развития данной отрасли и должны быть спланированы на основе данных прогнозов. Только на основе таких прогнозов и планов разрабатывается содержательная государственная социальная политика, и раскрываются пути к ее успешному проведению.

Для разносторонней объективной оценки и анализа социальной жизни и темпов ее развития, в первую очередь, необходимо сформировать комплекс

показателей, характеризующих разносторонне жизни населения и реальную состоянию. Далее, эти показатели должны быть сгруппированы внутри комплекса в зависимости от свойств, обобщены, и на основе этих данных проведены работы по оценке, анализу, сравнению. И только тогда разносторонняя, объективная, полная оценка социального состояния населения будет возможна.

ЦЕЛИ ИССЛЕДОВАНИЯ: разработка методологии определения уровня жизни населения, включающую как можно больше различных показателей, всесторонне характеризующих состояние жизни населения с учетом международной практики в области определения благосостояния населения, совершенствование оценки уровня жизни населения и определение путей повышения уровня жизни народа Казахстана.

ЗАДАЧИ ИССЛЕДОВАНИЯ. Достижение указанных целей предусматривает выполнение следующих задач:

- Раскрытие понятия уровня жизни населения, определение его роли;
- Определение показателей уровня жизни, систематизация и группировка по характерным признакам;
- Исследование международного теоритического и практического опыта оценки и определения уровня жизни населения;
- Разработка методологии определения уровня жизни населения, отвечающей современным требованиям и спросу;
- Апробация авторской методики в исследованиях международного уровня, посредством проведения анализа уровня жизни населения в Республике Казахстан и Российской Федерации в 2011 году;
- Апробация авторской методики в исследованиях на государственном уровне, посредством проведения анализа уровней жизни населения в РК в 2003-2011 годах;
- Апробация авторской методологии во внутригосударственных исследованиях, посредством проведения анализа уровней жизни населения в регионах Казахстана в 2011 году;
- Предложение способов оценки уровня жизни населения Казахстана и стран мира;
- Предложение путей повышения уровня жизни населения Казахстана.

ОБЪЕКТЫ ИССЛЕДОВАНИЯ: методология определения уровня жизни населения и пути повышения.

ПРЕДМЕТ ИССЛЕДОВАНИЯ: система показателей, применяемых при определении уровня жизни населения и методологии их обобщения по характерным признакам.

НАУЧНАЯ НОВИЗНА И ТЕОРЕТИЧЕСКОЕ ЗНАЧЕНИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ

- В диссертации разносторонне анализируется категория уровня жизни населения, дается ее точная формулировка;

- Автором была предложена система показателей уровня жизни. Указанная система показателей дает возможность сгруппировать показатели, всесторонне характеризующие уровень жизни населения в один структурный элемент по характерным признакам;

- В диссертации посредством показателей уровня жизни предлагаются способы определения основных показателей. Также, автор предлагает способы разделения основных показателей в зависимости от характера влияния на уровень жизни населения на положительные и отрицательные, способы их расчета;

- В диссертации предложены способы расчета обобщенных оценочных показателей из основных показателей уровня жизни населения;

- Автором в диссертации предложены способы расчета 110 различных составляющих индексов уровня жизни, на основе итоговых оценочных показателей. Такие составные индексы дают возможность оценить какую-либо конкретную грань уровня жизни населения;

- Автором в диссертации предложены способы определения (расчета) 14 производных индексов по структурным группам уровня жизни, определяемых на основе составляющих индексов;

- Автором в диссертации предложен способ определения контрольного оценочного индекса уровня жизни, определяемого на основе производных индексов;

- Авторская методология предлагает градацию уровня жизни населения в зависимости от индекса уровня жизни в 4 группы: состоятельный уровень, средний уровень, уровень бедности и уровень нищенства;

- В методологии автором предлагаются способы расчета показателя веса политических партий Парламента;

- В методологии автором предлагаются способы расчета показателя продолжительности основной власти в стране;

- В целом, автором предложены 20 математических формул определения показателей и индексов уровня жизни населения;

- В целом, автором предложено около 15 новых названий и терминов определения уровня жизни населения.

ТЕОРЕТИЧЕСКАЯ И ПРАКТИЧЕСКАЯ ВАЖНОСТЬ ДИССЕРТАЦИОННОЙ РАБОТЫ

- Точное определение понятия «Уровень жизни населения» дает возможность полностью понять данную категорию;

- «Система показателей уровня жизни населения» автора дает возможность уровневого определения показателей группировки в группы факторов;

- «Методология определения уровня жизни населения» автора охватывает как можно большее количество сфер жизни населения и позволяет дать объективную оценку уровню жизни на основе реальных, официальных, статистических данных;

- Авторская методология с помощью индекса уровня жизни населения, контрольным уровнем жизни населения и производных или составных индексов уровня жизни дает возможность оценить отдельные уровни сфер жизни населения;

- Авторская методология дает возможность определить уровень жизни населения в странах мира – на мировом уровне, уровень жизни в различных странах – на международном уровне, уровень жизни населения страны – на государственном уровне, уровень жизни в регионах – на внутригосударственном уровне;

- Авторская методология дает возможность сравнить уровень жизни населения в территориальном и временном пространстве;

- Нововведения, предложенные в диссертации («Система показателей уровня жизни населения», «Методология определения уровня жизни населения») полностью пригодна для определения уровня жизни населения статистическими службами региона и применения в государственных, межгосударственных, международных, всемирных сравнительных работах и восполняет современные недостатки в работе данных служб;

- Теоретический, практический, рекомендационный материал, предложенный в диссертации, можно применять в процессе обучения бакалавриата, магистратуры, докторантуры в ВУЗ-ах по специальностям «Государственное и местное управление», «Социология», «Экономика».

ANNOTATION

ZHANAT Myrzabek

LEVEL OF LIVING OF POPULATION: METHODOLOGY DEFINITIONS AND WAYS RAISE

RATIONALE OF THE RESEARCH. Living standards of population is an objective, average, summarizing assessment of the state of life of population in a certain period of time, which is calculated on the basis of integral indicators, which are the result of the synthesis of a complex of formal, statistical indicators characterizing the state of life of population from different angles, taking into account degree of satisfaction of such physiological, material, spiritual and social needs, such as demands for food, clothing, housing, transportation, education, healthcare, culture, arts, recreation, safety, freedom, etc., and degree of natural, economic, environmental, social, political, demographic, security and other opportunities to meet these requirements which are necessary for a full implementation of biological origin, social objectives and personal aspirations of a citizen.

For increasing of living standards of population, socially-oriented, strong government policy is needed. The formulation of such a policy must be clear and political instruments - the mechanisms of influence - must be ready for system operation.

In order to determine the formulation of the state social policy aimed at increasing of the level of population and improvement of system mechanisms of its implementation, in the first place, it is necessary that the social life of population and the rate of its development have been diversified and objectively assessed and analyzed on a scientific basis. Based on the findings of such examinations and analyses, achievements and shortcomings in the social sphere of the country must be determined, short-term and long-term directions of development of this sector must be predicted and planned on the basis of these forecasts. Only on the basis of these forecasts and plans substantial state social policy is developing, and the ways to make it successful are become revealed.

For diversified objective assessment and analysis of social life and the rate of its development, in the first place, it is necessary to form a set of indicators characterizing a diversified state of life of population and its real state. Further on, these indicators should be arranged within the complex depending on the properties, and then generalized, and on the basis of these data works concerning

evaluating, analyzing, comparing should be held. And only then a versatile, objective and full assessment of social state of population will be possible.

AIMS OF THE RESEARCH: development of methodology of determining the level of state of population life, including as many as possible different indicators, fully characterizing the state of population life, taking into account the international practice in domain of definition of well-being of population, improving the assessment of living standards and identifying ways to improve the living standards of the people of Kazakhstan.

OBJECTIVES OF THE RESEARCH. The achievement of these purposes are provided by implementation of the following tasks:

- Disclosure of the concept of living standards of people, the definition of its role;

- Determination of indicators of the standard of living, ordering and grouping by characteristic features;

- Study of the international theoretical and practical experience in assessing and determining of the level of living standards of population;

- Development of the methodology for determining of living standards meeting modern requirements and demand;

- Approbation of the author's technique in studies of international level, by analyzing of living standards of population in the Republic of Kazakhstan and the Russian Federation in 2011;

- Approbation of author's methodology in studies at the state level, by analyzing of levels of state of population life in the Republic of Kazakhstan in 2003-2011;

- Approbation of the author's methodology in the state-based investigations, by analyzing of levels of state of population life in the regions of Kazakhstan in 2011;

- Offering ways of assessing living standards of population of Kazakhstan and countries of the world;

- Offering ways of increasing of living standards of the people of Kazakhstan.

OBJECTS OF THE RESEARCH: methodology of determining the level of state of population life and ways of its increasing.

SUBJECT OF THE RESEARCH: system of indicators used in determining living standards of population and methodologies of their generalization according to characteristic features.

SCIENTIFIC NOVELTY AND THEORETICAL SIGNIFICANCE OF THE RESEARCH

- In the dissertation the category of living standards of population is analyzed diversified, and its exact wording is given;

- - The author proposed a system of indicators of living standards. The specified system of indicators allows to group the indicators comprehensively characterizing a quality of life of population in one structural element according to characteristic features;

- In the dissertation ways to identify key indicators by means of indicators of level of life are suggested. Also, the author suggests ways of separating the main indicators, depending on the nature of the impact on the living standards into positive and negative, and methods of their calculation;

- In the dissertation methods for calculating of generalized estimated indicators from key indicators of living standards are provided;

- The author of the dissertation offers the ways of calculation of 110 different components of the living standards index on the basis of the final estimated indicators. Such composite indexes give an opportunity to assess the level of a particular facet of living standards;

- The author of the research provides methods of determining (calculation) of 14 derivative indexes along structural groups of living standards which are determined on the basis of constituent indexes;

- The author of the dissertation suggests a method for determining of the control evaluation index of living standard, determined on the basis of derivative indexes;

- Author's methodology provides a gradation of the level of population life, depending on the index of living standard in 4 groups: the wealthy level, the middle level, the level of poverty and the level of begging;

- In the methodology the author suggests ways to calculate the indicator of weight of political parties of the Parliament;

- In the methodology the author suggests ways to calculate the indicator of duration of the main power in the country;

- In general, the author offers 20 math formulas to determine indicators and indexes of living standards;

- In general, the author proposed about 15 new titles and terms of determining of the level of population life

THEORETICAL AND PRACTICAL SIGNIFICANCE OF THE DISSERTATION

- The exact definition of "Living standards" provides an opportunity to fully understand the category;

- "The system of indicators of living standards," of the author makes it possible to determine levelly indicators of grouping into groups of factors parameters of level grouping of factors;

- "The methodology of determining of level of life of population," of the author covers the largest possible number of spheres of life of population and allows giving an objective assessment of living standards based on the actual, formal, statistical data;

- Author's methodology makes it possible to determine the level of life of population in the countries of the world - at the global level, standard of living in different countries - at the international level, living standards of population of the country - at the state level, the standard of living in the regions - at the domestic level;

- Author's methodology makes it possible to compare living standards of population in the territorial and temporal space;

- The innovations proposed in the dissertation ("The system of indicators of living standards", "Methodology of determining of living standards of population") are fully suitable for determination of living standards of population by statistical services in the region and application in state, interstate, international, and global comparative works and compensate for the shortcomings of these services;

- Theoretical, practical, recommendative material proposed in the dissertation can be used in the learning process of undergraduate, graduate, doctoral studies at higher educational institutions in the field of "State and local government", "Sociology", "Economy".